

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szelيمي részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtató utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Imádság.

(Böjti egyházi beszéd előtt.)

Felséges Isten, örök Szeretet: csodabuzgó szerelmedről beszél az ég s a föld, a csillagragyogás, a nap aranyvilága és az erdők zúgása, mely köszönti a tavaszt, érett kalászkok aranytengere, melyből merít a koldús és király — meglankadó testének — életet.

De legfölségesebben hirdeti csodabuzgó szerelmedet minékünk a vérlocsolta szikladomb, amelyen lelkünk előtt e böjti bús napokban ott áll sötéten a véres kereszt! Sötéten áll, mégis ragyogva, mint fejünk fölött felhőtlen éjtszakán a csillagokkal ékes boltozat, amely királyiszéked zsámolya: felséges Isten, örök Szeretet. Ott vagy Te a véres kereszt fölött is, melynek sötét fáján csillagbetűkkel ott ég örökre, olthatatlanul: Az Isten úgy szerette a világot, hogy érte adta egyszülött Fiát, hogy mindaz, aki ő benne hiszen, ne vesszen el, de örök életet vegyen — ingyen kegyelemből — magának. Ott függ a fán kiterjesztett kezekkel az Áldozat, ki — mintha át akarná ölelni az egész bűnös világot s bezengené a földet, a bűnös nyomor hazáját édes biztatással: Óh, jöjjetek hozzám mindannyian ti: fáradtak, ti: megterheltek és én adok tinéktek csöndes nyúgodalmat!

Óh, Szeretet, mélyseges, mint a tenger: borítsad el tikkadt szívünket is, hogy ebben Isten szive tükröződjék, miként a tengerszemben ott ragyog a napsugáros égi boltozat! Óh hadd szeressünk Téged, Istenünk, teljes lelkünkben és teljes szívünkben, teljes elménkben és minden erőnkben!

Bűnbánatunkban is ne félelem legyen vezérünk, hanem szeretet. Így bánatunk nem lesz világi bánat, hanem Isten szerinti bánat. Amen.

János Zoltán.

Csalódás.

Már meglátszik a vetések zöldje a mezőkön és megtetszenek a gyümölcsfákon a termést hordó virágrügyek. A barackfa bimbója meg éppen hasad.

A kikeletnek, a zöldülő mezőnek, a korai virágoknak, a pattanó rügyeknek mámorító lehellete érzik és a szívet fokozottabb működésre ösztönzi, keblünkbe új erőt önt és a jövőre nézve merész reménységeket, álmokat sugall.

Hasztalan a múltak tapasztalata, csodákat várunk a jövőre időkől s nem számítunk azazal, hogy a természet, a mely megmámorít, mégis csak a mindenható isteni akarat eszköze és hogy az ember, a kitől szabadulást reménylünk, a teremtő helyére állva, a közakarattal kiemelve is, csak gyarló földi ember, a kinek a csalódás és csalattatás minden napi osztályrésze.

Ime ez az oka, hogy a ref. zsinat eddigi munkálataira gondolva a csalódásnak érzete vesz rajtunk erőt s nem tudunk szabadulni a gondolatától, hogy vagy azért, mert nem volt kellőleg előkészítve, vagy azért, mert a nagy nemzeti fordulat idejére esett, ez a zsinat nem fog érdemleges dolgot cselekedni. Már is mintha olyan kapkodás féle volna tárgyalásain észlelhető . . .

Ez az ítélet azonban nem méltányos, mert nem számít sem azzal a körülménnyel, hogy a valóság más mint az eszmény, sem az a törté-

neti igazsággal, hogy a törvényhozás szerepe a nemzetek és testületek életére nézve csak másodlagos fontosságu s azok érdeme nem annyira jó törvények megalkotásában, mint az ismert rossznak eltörlésében áll.

De az elért s elérhető eredményekkel sem bánik el e felfogás igazságosan.

Azok nem felelnek meg ugyan a várakozás tündér álmainak és az ígért arany hegyeihez képest csak nagyon esekélyek. Az általános lehangoltságra azonban még sincsen ok, mert a régi helyzethez képest e csekély eredmények is nagy vívmányok és további fejlődés alapjai.

Ilyen az új adázi javaslat, melynek elve az állami adó 10% s ettől elválasztva a személy adó s ennek bonyolult kivetési rendszerében a progressiv adózás nagy elve.

Mi lesz belőle a gyakorlatban? ma még alig lehet megmondani. Valószínű, hogy egyelőre csak a legkisebb agyonterhelt egyházakban folyamodnak hozzá; az államsegély igénybevétele, a terhelés maximumára vonatkozó tételek azonban mindenütt bevéssődnek a lelkekbe s majd általános alkalmaztatásukra is sor kerül.

Várjunk tehát türelemmel és várjuk, hogy a behivatalnokok és egyházi alkalmazottak helyzetének javítására, a nyugdíjintézet létesítésére nézve még több pozitívum is történik a zsinaton.

S nem marad el az egyházkerületek, egyházmegyék helyesebb beosztása sem és a zsinat gondoskodni fog anyagi téren a ref. egyházaknak egy nagy közgazdasági szervezetbe való

TÁRCA.

Egyháztörténelmi adalék.*

A legsiralmasabb s már-már elviselhetlen levén a protestánsok sorsa az egész magyar földön: az 1763-ik évben egy szívvel-lélekkel határozottatott, hogy az egyházak békessége és nyugalmaért egy közös név alatt kiállított Instancia terjesztessék Mária Terézia királynéhoz. Az instanciának Bécsbe vitelére úgy a lutheránusok, mint a kálvinisták részéről egyházkerületenként két-két egyén lett deputálva, a kiknek úti- és egyéb költségeit az egyházak fedezték önkéntes és nagy aldozatkésztséget tanúsító oblatiókkal.**

* E nagybecsű okirat, melyet a prot. egyháztörténet hivattott művelője *Földváry László* váchartyáni lelkész közö: velünk érdekes fényt vet arra az időre, melyben Debrecen az ország vezéregyháza volt s most a megindult egyetemi mozgalmat illetőleg is érdekes reminiscenciákat ébreszt. Szerk.

** P. o. a solti traktus 9 egyháza 207 hollandi aranyat adott e célra, s nem kisebb buzgóságot tanúsított Körös, Kecs-kemét és Halas.

A Deputátus urak a nyár derekán vitték Bécsbe a terjedelmes instanciát, melyben a protestánsok 17 pont alatt sorolják elő azokat a súlyos sérelmeket, a melyektől erősen vérzik az evangéliomi egyház; s alattvalói mélységes hódolattal, de egyszersmind minden jót remélve kéri a királynét, a ki nemcsak azért neveztetik Clementissimának, mivel a hozzá hasonló nagy uralkodók így szoktak neveztetni, hanem azért is, mert a kegyelmesség lelkének legfőbb és veleszületett tulajdona, — hogy hallgassa meg kegyelmesen és orvosolja anyailag sokszoros és méltó panaszait vallásukban nyomott, de hűséges és az ország népének még folyvást nagyobb részét képező alattvalóinak, a kik hűségük jeléül életüket, vérüket és mindenüket készségesen áldozzák Ó Felségéért és csak a lelkiismereti szabadságért esedeznek.

Hasztalan volt azonban minden áldozat és törekvés, a Deputatusok még színét sem láthatták a legkegyelmesebb királynénak. Instanciájukkal nemcsak nem bocsátattak eleibe, hanem nagy megszegyentésökre gróf Eszterházi Miklós Cancellár azzal küldte el őket magától, hogy tüstént takarodjanak Bécsből.*

* „Non admissi hac Instantia Deputati; Vienna, per Cancellarium Regni, actutum ut discedant, cum summa Confusione amandati sunt.“

beosztásáról, az elavult pénz és vagyon kezelés modern szövetkezeti alapokon való reformjáról és más efféléről.

Még többet várunk azonban az egyházi életet mozgó szellemi életfolyamatok szabályozására, a lelkész és tanító képzés, a nagy egyházak ügyének, az egyháztársadalmi munka szervezésének és a protestáns egyetem eszméjének megvalósítására nézve.

Minden fogyatkozásunk onnét van, mert nincs elég biztos tudásunk sem a körülvevő dolgokról és viszonyokról, sem magunkról és az egyházzól.

Innét a nagy csalódás s ezért állanak szemben mindenütt egyházaink és iskoláink. Ezért megosztott erőnk és határozatlan ingadozó akaratunk.

Az anyagi téren pénzt sem merünk kölcsönözni egyházainknak s a másik téren mint valami meghódított országgal, úgy bánunk el lelkészeinkkel, tanítóinkkal és hiveinkkel.

A nagy konformitás gondolata sem hagy nyugodni, holott ennek helye nem a liturgia s a szellemi téren van, hanem inkább az anyagi téren. És bántja szemünket, hogy Erdélyt nem sikerült még eddig a közös mintára átgyurni.

Nem ebben van az egyház hivatása s nem ebben a ref. egyház jelleme. Evangéliomi erős hit, szabad hazafias szellem; művelt tudományos humánus irány: ebben áll erőnk. Nem a kormányzás és hatalom a célunk, hanem a lelkék megnyerése és átalakítása. Ez főleg képzett.

E csúfos és lealázó elbánás nagy elkeseredést szült, de egyszermind mindenre kész elszántságot is gerjesztett a protestánsok soraiban. Átalános volt a nézet, hogy a súlyos körülmények miatt, a mellyek közt vergődik az evang. egyház egyeteme, nem lehet és nem szabad hallgatásban maradni, hanem újabb próbát kell tenni, s bármiként is utat és módot keresni és találni, egy közös név alatt kiállított instanciának a királyné kezeibe juttatására.

Az instántia benyújtása idejét illetőleg azonban megoszlottak a vélemények. Voltak a kik bevérandónak és megfigyelendőnek vélték, hogy mit fog az Országra nézve határozni az 1764. június 17-ikére meghirdetett Országgyűlés; s aztán az időhöz, alkalomhoz és körülményekhez alkalmazkodva azt tenni a nagyfontosságú dologban, a mit az eszélység javasol. Mások ellenben arra számítva, hogy a királyné sok és nagy kívánságainak teljesítését várva a 12 év óta halogatott országgyűléstől, talán majd hajlandóbb lesz megadni a protestánsok kívánságait: célszerűbbnek gondolták, ha még az országgyűlést megelőzőleg terjesztetik be az Instántia. Ez utóbbi véleményen voltak különösen a debreceniek, s erősen elhatározottak is foganatosítani szándékukat. Ők készítették el a világos conceptus, bátor és határozott hangú instanciát, a melyben

tanult lelkészek, hatalmas virágzó tanintézetek és a tudós fegyvereinek igénybevétele által, az evangéliom segélyével történhetik. Ide kell vetnünk azért minden erőnket, akkor nem csalódunk meg soha.

Dr. Ferenczy Gyula

Reform eszmék.*

(Ajánlva a zsinat és a magas kormány b. figyelmébe)

Hogy zsinatunk, mely újra összeült mit végzett, arról itt feleslegesnek tartom tovább vitatkozni, mert erősen megvagyok győződve, hogy ha a tudós zsinat még tizszer össze ül, a mihez sok idő kell és napi díj, akkor sem oldja meg úgy az adózás rendszerét, hogy türethető és üdvös legyen, mindaddig, a míg meg nem érti az idők jeleit és meg nem hajol a kor eszméi előtt. Szerény nézetem szerint üdvösebb arról tanácskozni és írni, nem hogy miként szerveztessék az egyházi adózás. *hanem miként töröltessék el örökre*, mert erősen merem állítani, hogy egyházi életünknek ennél *nincs nagyobb fekélye és veszélyesebb része*, és ezt ki kell vágni örökre az egyház még ép és virágzó testéből, és lehető gyorsan.

Határozottan állítom, hogy egyházi életünknek legégetőbb és legveszélyesebb sebe: *az egyházi adózási rendszer.*

Ebből származnak, mint főfekélyből *az összes sebek* u. m. vallásos közönyösség és főként felekezeti közönyösség, nembánomság és felekezeten kivüliség,

* Adjuk e cikket, mely régóta beküldetett lapunkhoz, — noha nem értünk mindenben egyet az íróval — azért, mert aktualis. De adjuk azért is, mert a cikkirő okoskodása, ha bizarnak látszik is, de eléggé érdekes és figyelemre méltó. Szerk.

megdönthetetlen érvekkel demonstrálják, hogy a közös név alatt való folyamodás módja helyes, jogos, szükséges, nem praejudiciosus, de a dolog természetével, s minden idők és népek praxisával *conveniáló*. Az instanciát megbirálás és véleményadás végett megküldték a többi egyházkerületeknek és egyes tekintélyesebb patronusoknak a következő levél kíséretében:

Tiszteletes és Tekintetes Ur,

Bizodalmas nagy jó uraink!

Mely nagy bánat és keserűség fogta vala el szívünket annak a válasznak hallására, mellyel Deputatus Uraink a mult nyáron haza küldettek: nem szükség magyaroznunk azok előtt, a kik ezt velünk egyaránt, vagy még jobban érezték. Attólfogva pedig, hogy azon bánatból és elbámulásból kezdettünk valamennyire eszmélkedni és a jelenlevő romlást és veszedelmet körülnézni: mingyárt által láttuk, hogy nincsen út a szabadulásra, hanemha az megnyittatik, a mely előttünk bezáróztatott. A mint hogy vevén azolta némely belső és külső renden levő jó urainknak, nevezetesen Consiliarius Darvas és Tihanyi urak, nemkülönbben Tiszt. Superintendens uraink leveleiket: úgy látjuk, hogy abban velünk egyetértének. Mondhatjuk, hogy mi sokszor megháuytuk ve-

ez az iszonyu egyházi seb a mi egy az egyházi anarchismussal.

Ezek a sebek, melyek eltorvaszthatják és elrothaszthatják a virágzó ép fejlődő egyházat.

Vegyük rendre bonékés alá ezt a négy sebet. És lássuk, hogy irthatók ki? És én tudom az orvososságát és bizonyos vagyok benne, hogy míg az általam felhozott eszmék az alábbi sorokban nem győznek; egyházi életünkben nem hal ki ez a négy seb és mindig lesz „férge” a mint Hamlet mondja Schakespearénál: „*Valami rothad Dániában,*” úgy lesz, rothadt kovász a mi egyházi életünkben, mely pusztítani fog és rombolni.

A vallási közönyösség. Nem nézem pessimistius szemekkel a helyzetet, sőt azt mondom édes reménnyel, hogy: A mi a vallásosság testén közönyösségnek látszik, *nem mind veszélyes baj és orvosolható lehet.*

Inkább azt mondhatnók, hogy *felekezeti közönyösség létezik,* de ne tévesszük össze ezt se a protestáns öntudattal.

Valamint a vallásos érzés, *a hit:* úgy a protestáns öntudat se hal ki soha népünk szívéből. Ha végig tekintünk a történelem lapjain, látjuk, hogy volt idő, midőn nem volt szabad a keresztyéneknek és később a protestánsoknak nyilvános istenitiszteleket tartani, sőt templomot építeni, szóval: nem volt szabad imádkozni sem.

De éppen ez a vérlázító tilalom azt eszközölte, hogy a buzgó keresztyének, illetve protestánsok siettek titokban és titkos helyeken összegyűlni. Mindenki érezte, hogy szíve szüksége az ima és lelke táplálója; hogy kikell öntenie szíve szükségét az ő Istene előtt.

Életveszéllyel is összegyűltek titkos barlangokban és titkos helyeken. Ez létszükség volt, nagyobb és drágább mint az élet és mint az élelem. Ehezték

tettük magunkban ezt a dolgot, sőt meg is disputáltuk, a dolognak mindkét kimenetelét egybevetvén; de akár mint vizsgáltuk, csak abban kellett megállanunk, hogy ha az okosságnak reguláit akarjuk követni, és a bátorságosabb részt választani, sőt ha elmulthatatlan tisztúknak és kötelességünknek eleget akarunk tenni, s azáltal lelkünk esméretit quietálni: nem lehet hallgatásban maradnunk, hanem újabb próbát kell tennünk. Még pedig úgy, hogy boruljunk még egyszer a királyi Fölségnek lábához, és ellene mondhatatlanképpen megmutogatván, mely igazságos és méltó dolog legyen a közönséges névvel való Instálásnak szabadsága, azért minden epekedésünkkel esedezzünk.

Okaink pedig ezek:

Ha a dolgot abbahagyjuk és directe nem instálunk azért a szabadságért, hogy Gravameneinket ennekutánna is Communi nomine repraesentálhasuk, a következik belőle, hogy magunk is láttatunk aquiescálni, és azt a tilalmat magunk fatumával usu róborálni, annyival inkább pedig, hogy a mennyire nálunk tudva vagy, ezért a dologért directe et ex professo, soha még eddig nem instáltunk, hanem csak szóval, vagy ha írásban is, de csak obiter. Azért idővel is ha rászorulnánk a Communis instautiára, annál nehezebb volna annak acceptatióját véghez vinni.

az emberek és szenvedtek és kinoztattak és haldokolva a kinpadon is *imádkoztak.*

Zsoltárt énekelve mentek öregek és hajadonok a vadállatok karmai közé és a lángokba!

És most mit látunk? Hogy nincs buzgóság sehol. Most vannak fényes és üres templomok és mindenkinek jogában áll bármely felekezet tagjának beállani. Szabad bármely megtört vallást követni, s az emberek az egyházakból menekülni szeretnének s miután a *büles (?) állami törvényhozás értelmében felekezeten kívülinek lenni és papot nem ismerni szabad dolog,* legfeljebb ez irányban mutatnak buzgóságot. Erre a nagy szabadságra pedig népünk még nincs megérve.

A szellemi élet egy aberratiója ez is és nem egyéb. Téved az emberi szellem is fejlődésében. Téved az ember a lelkiismereti szabadság és a felekezeti kérdésében is. Azonban tény az, hogy anyagilag is befolyásolva határozza el magát akkor, midőn annak korlátait összetörve felekezeten kívülivé lesz. Nemcsak a szegénység és az *alófizetés,* hanem az igazságtalan és méltánytalan követelések is erre indítják.

A kinek 5-6 frt állami adója van és fizetnie kell mégis 12-16 frt. egyházi adót, mint az Alföld sok helyén nemcsak Halason és Dévaványán és Székelyföldön. Ne csodálkozzunk, ha azt mondja és kérdi: Miközöm nekem ehhez a felekezethez?? En ezen kívül is, ha kilépek ennek kötelékéből *imádkozhatom Istenemet és lehetek derék, becsületes ember.* Nem a felekezetben van az üdvösség, hanem a *krisztusi életben.*

Krisztus nem alapított felekezeteket, a *a sziveket akarta meghódítani és megtéríteni.* Példa erre a baranyai feles számu kitérés és az a sok hithagyás, melyet az országos statisztika adatai bizonyítanak.

Nem a hit ingadoz itt, hanem elviselhetetlen és méltánytalan és igazságtalan az egyházi teher,

Reá szorulunk pedig minden bizonnal, mert már is extreme reá szorultunk, ha meggondoljuk jelenvaló állapotunkat, mert ab anno 1681 egy Gravamenünk sem orvosoltatott valósággal, attól fogva mind alább-alább megyünk. Soha azóta meg nem szűnt a templomoknak occupáása, most sem szűnik. Eleget instálnak az Eklézsiák privato nomine, de mit nyernek? Többnyire semmit sem; — ha néha azt megnyerik is, hogy új templomot építhessenek, csakugyan nagy romlás, mert megzavartatnak, a szép eklézsiák elaljasodnak és utolsó pusztulásra jutnak, a mint sok példából fájdalommal szemléljük. A hol valami orvoslás vagy, csak ad speciem vagy, és olyan mint a reggeli hó harmat, a romláshoz képest. Azonkívül egyéb Gravameneink is igen megsaporodtak, és nőttön-nőnek, melyek közül csak kettőt vagy hármat említünk. Hány iskoláinktól váltunk meg a közelebbvaló esztendőben; — a reformátusoknak már egy sincsen a Dunán túl valamire való. Mindazokért hányszor instáltunk privato nomine, de semmit sem nyertünk. Most pedig látván-látjuk, hogy minden iskoláink veszedelemben vannak. Ha azok is restringáltatnak vagy megzavartatnak, ina szakad a publicum exercitiumnak, kivált ha az akadémiái út is bezáratik, a mely már meg is vagy. Azzal a reménységgel pedig éppen ne tápláljuk magunkat, hogy annál inkább nem bántják ide haza

azért is az adózási rendszert kell elsőbben is eltörölni. Ha államon kívüliek lehetnének az emberek, hogy ne fizessenek adót és se megvények se városnak ne legyenek lekötve, onnan is kilépnének.

A tehertől szeret menekülni mindenki, még ha annak viselése nagy tisztességgel is jár. Az államkormány igen nagy szabadságot adott a népek. midőn kimondotta, hogy felekezeten kívüli is lehet. Igaz, hogy ez a katolikus szempont ellenére történt, hol az egyház üdvözít és a lelkiismeret szabadsága érdekében, mégis veszedelmes dolog.

Ugyanis az állam egy eszmét dobott a nép közé, melyből majd a teljes állami és társadalmi anarchia fog kifejlődni.

A felekezetenkívüliség oly eszme, mely édes testvére az anarchismusnak és vigyázzon az állam, hogy meg ne bánja még ezt a nagy lelkiismereti szabadságot.

Az egyházi anarchismus átragadhat az államra is. Az eszmék terjednek Páristól a Feketetengerig. Elég egy eszme, hogy azoknak a kiknek vérében van az örökös ellentétes törekvés és az éles elemek. há nem is megbuktatja, de örökösen nyugtalanítja az államot.

Az egyház bukása u. i. maga után vonhatja az állam bukását is.

Egyháznak és államnak egymásra kell támaszkodni mint lélek és testnek. Ép testben van ép lélek és megfordítva is áll az. Ha beteg a lélek a test is érzi és sorvad és viszont is áll az. Arra nincs szükségünk, hogy az állam védje a hitéletet, de ne engedje, hogy elzüljék a virágzó egyház. De még ha engedi is és az egyházak tönkre mennének. akkor sem szűnne meg a hit, csak más irányt venne.

A hit él! — A hit hallhatatlan! A vallásos érzés velünk születik mint az igazság érzete, — a jogi érzet, mint a szép és a jó iránti érzék. Az a szívben van. Isten oltotta belénk magát s ma sem

a hittudat fásult meg, hanem a külsőségekben csökkent a bizalom.

Az állam nyitott tág teret az egyházi anarchismusnak s innét a baj.

Az erkölcsi élet lüktetése és a szív vérkeringése az államban az egyház. És ez a vérkeringés még egészséges.

Nálunk olyan tünetek nincsenek, mint a Francia forradalom idejében voltak.

Ami népünk józan és vallásos. Feltennünk sem lehet, hogy a hittudat csökkent volna. Csak terheit nem bírja a nép. Első és legfontosabb teendők volna azért a felekezeten kívüliségre vonatkozó törvényt megváltoztatni és bármiféle új források alapján és áldozatok árán a papbért azaz egyházi adót eltörölni.

(Folyt. köv.)

Kövesd.

Meső Sándor

ev. ref. lelkész.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

Tanügyi iratok a 19. században, a nevezetesebb vonatkozásúak. Az 1801. augusztusi egyházkerületi gyűlésen merült fel legelőbb a *párhuzamos osztályok* állításának gondolata, maga a főgondnok veté fel „nem volna-e sokkal jobb az alsóbb osztályokban tanuló gyermekeket kiknek száma 2—3 százra is megyen, kétfelé szakítani? Kétségkívül jobb volna, hangozik a végzés, de akkor a tanítók számát is szaporítani kellene, erre alap nincs, a magán tanítók

az iskolákat, sőt megszorítják, és a mint hirtelik, *Universitást* is engednek számunkra erigálni, mert abban minden bizonytal megesalattatunk.

... an nulla putatis.

Dona carere dolis Danaum? sic notus Ullisses, Aut haec in nostros fabricata est machina muro. Aut aliquis latet error, equo ne credite teueri, Quicquid id est, timeo Danaos, et dona ferentes.

A ki tudja hol és kik által tractáltatik most az iskolák dolga, és kétségkívül az eklézsiáké is: nem kell annak applicatio. De mi capaxok sem volnánk ezen szegénységünkben egy *Universitást* fenntartani csak rövid ideig is, mert a ki a dolgot érti, tudja, hogy ahoz igen sok kell.

A praetensus Apostaták dolga olyan, hogy azt lehetetlen elhallgatni; mert azok szegények egyenesen az igazságért szenvednek tömlöcöt, hideget, éhséget, szomjúságot, vereséget, betegséget, sőt némelyek meg is halnak abban a nyomoruságban. Ezek a dicsőséges Confessorok és Martyrok a mi eklézsiáinknak koronái. Hogy lehetne tehát, hogy az eklézsia ezeket csak maguknak hagyná, hogy segítsenek maguk magukon a mint segíthetnek, holott tudván-tudjuk, hogy ők magukon semmit sem segíthetnek egyebbel, hanem a *Constantiával*. Félő, hogy az olyanok, nemesak az üldözők, hanem magunk ellen is ne kiáltsanak az oltár alól, ha elhagyjuk

őket. Látnivaló pedig, hogy privata instántiával sem ebben, sem az iskolák, sem az akadémikusok dolgában, sem egyebekben semmit sem boldogulhatunk; annyira, hogy ha az Isten nem könyörül rajtunk, utolsó veszedelemre kell jutnunk. Mert ha meggondoljuk mindazokat, a melyek a mi romlásunkra kigondoltattak, és naponként most is gondolatnak, csak a melyeket mi tudunk és tapasztalunk, csak itt magunk körül: elmondhatjuk azt, a mit ezelőtt circiter 80 évvel mondott a Francia eklézsia, mikor már eszébe vette, hogy az ő arany-gyertyatartója közel vagyon a kimozdításhoz: „A mi eklézsiáinknak ál apotja oly siralmas, és a mi ellenségeink úgy kicsinálták az utat azoknak elrontására, hogy embéri mód szerint gondolkozván, senki sem tagadhatja, hogy azoknak végső veszedelmük szintén az ajtó előtt ne legyen.”

Emberi mód szerint gondolkodván, bizony mi is oda leszünk rövid időn, ha magunknak olyan generosa és Christiana, azaz ártatlan Resolutiót nem veszünk, a minémüt azon ekiézsiának drágalátos Előjárói akartak önteni az ő Attyokfiainak szívekbé, és a melyet ha ezek bevettek volna, talán az, a ki az arany-gyertyatartók között jár, nem is okáda volna ki az ő szájából.

(Folyt. köv.)

(privatus praeceptorok) éppen arravalók, hogy pótolják a köztanítók munkáját, egyenként gyakorolván a növendéket.

Királyi rendelet helytartótanácsi úton, Pozsony, 1802. szept. 28. (20220. sz. a.) folyóvá teszi a város által a kollégium tanárait illető *évjáradékot* és egyéb illetéket. A köz és magántanítóknak adott újabb utasítás pontozatai (1804. márc. 5.) — *A tanár kezdete* május 1-ről nov. 1-re tétetett át; a tanév zárul szept. 15. (1804.) — *A tanári kar kérvénye* az e. kerülethez, hatalmas megvilágítása az a tanári akkori helyzetnek szemben a kerülettel, a fizetésjavításra módokat ajánl, különösen a lefolyt 13 év alatti megálztatásokat rajzolja meg ható vonásokkal. (1805. ápr. 9.) — *A Ratio Institutionis* nyomtatott példánya (ívrét, 16 lap) az álmosdi tanügyi bizottság munkája. (Megjelent Debrecenben, 1807.) A tanulók által fizetendő mindenféle *iskolai díjakat*, tandíjt stb. megállapító e. kerületi végzés (1807. aug. 9.) ekkor már nyomtatott iskolai bizonyítvány van életben; kiadási díja 3 frt, ennek fele a tanárokat illeté. — Az 1-ső esztendő deákok vagy az ugynevezett *encyclopaedisták* tanulásának módjára és idejére nézve e. kerületi végzés, az 1-ső évesek tantárgyai: 1. Theológiából a ker. vallás fő ágazatai heti 2 óra; 2. pura mathesis, Weidler szerint, heti 6 óra. 3. Lélektan logikával és naturalis theologia, reggel 6—7 óráig; 4. görög nyelvtan (Anakreon), d. u. 4—5 ig. 5. Cicero „de Oratore“ III. könyv; és Horatius „Ars poëtikája“, reggel 7—8 ig. A 2-ik esztendő encyclopaedisták tantárgyai: 1. Közönséges história (a nyomtatott könyv szerint) ó-kor, római kor, keleti és nyugati birodalom, d. u. 5—6-ig, a synchronistikai tabellát a tanulók készítsék. 2. Ó és új geographia, mappákkal, d. e. 11—12-ig. 3. Az applicata mathesis részei: optica, katoptrica, dioptrica, chronologia, geographia generalis, mechanica, Weidler szerint; egész éven át 7—8 óráig. 4. Moralis philosophia, reggel 6—7-ig. Eresei D. tankönyve szerint. 5. A görög új testamentumból a 4 evangélium és cselekedetek reszválása és fordítása, reggel 6—7-ig és Vasárnap d. u. 4—5-ig (vasárnapi iskola nyoma). 6. Livius fordítása d. e. 11—12 és d. u. 5—6-ig. (E kerület k. gy. 1809. november 28-án 50. sz.) — Az e. kerület *Eszrevétlei* (Reflexiones) a Budán kiadott Ratio Educationis-ra és Budai Ezsaiás sajátkezű *megjegyzései* (praenotata) 1809-ből. Kazai Sámuel debreceni gyógyszerésztől vett *érem gyűjtemény* sorozata 40 pontba foglalva (1813. nov. 9.) A városi házi pénztárból, a debreceni ref. egyház és iskola javára, 1802. óta újra folyósított 3431 frt 20 kr. *évjáradékot*, a m. kir. udvari kamara, 1814. febr. 16. kelt rendelete, a pénz érték lejjebb szállása folytán, csak 2883 frt 33 krban állapította meg. Ez ellen a debreceni egyház előljárói (primores) 1814. nov. 27. folyamodnak a városi tanácshoz, hogy az előbbeni összeg állíttassék vissza, mivel ez összeg folyt eleitől fogva, a lipóti Diploma is megerősíté (1691.) és a szepesi kamara 1752. óta jogtalanul fosztotta meg attól az egyháztól és iskolától, ez elvonás miatt 50 év alatt, minden igaz ok nélkül 171,566 frt kárt szenvedtek. (Imé egy példa hogy az államkormány önkényes beavatkozására és rendeletére mennyi értéket vesztett az egyház és iskola! (Killett mutatva a t. t. e. kerület által, 1884. márc. 1. Révész Bálint püspök aláírásával, hogy a törvénytelenül visszatartott Apafi-féle nagy alapítvány beszüntetése folytán, évtizedek sorozata alatt:

910,000 kőso és még 18,300 frt érték vonatott el a Kollégiumtól! Az igazság szerint az államnak mind két nagy összeget vissza kellene adni ma a múlttól! Imé egy új forrás a főiskola vagyona emeléséhez, mihez az 1848-ik 20. cikk sem kell, mert régiebb do-log!) — A supplicatiók *spárták* szerinti jegyzéke 1814 ből. — Ugyanez a rektoriák, conrectoriák, praeceptoriákról, betürendben (1814.) — Az egyházkerületi küldöttség munkálata *Álmosdon* tartott értekezletén (1816. nov. 8.) és az ez alapon életbe léptetett új tanrend (novus ordo studiorum). — Pálfi Ferencz abai lelkész. tanszék alapító *könyveinek jegyzéke* 238 cím alatt (1817.) — Királyi határozat. nyomtatásban. eredeti, kelt Budán, 1816. febr. 7. a róm. kath. vallásból való *kitérés* megakadályozására. — E. kerületi határozat a *tanévek* két félévre osztásáról (1819. okt. 2.) — „*Generalis classificatio totius juventutis scholasticae*“ mintája a pesti egyetemen 1819/20-ban, mintául leküldve, ez a minta lépett életbe a Kollégiumban s megtartva ma is az akadémiai tanszakban. — *Tanrend* órák és tantermek szerint (1820.)

A Pesten (1822. febr. 20.) tartott General Konvent 2. sz. végzése a *Kollégium felügyeléséről*: a *legfőbb felügyezés* kétségen kívül az e. kerületet illeti, ez a jog továbbra is sértetlenül megtartassék; a közvetlen felügyezésre (inmediata inspectio) az egyházi *localis curatoratusnak*, mint helybeli nagy jötevéknek, legjobb módja levén, az iskola sorsában való részvétele eddig is mindenkor haládatosan tapasztaltatván, nevezzen ki a localis curaturatus a maga kebeléből egy *állandó deputatiót*, mely álljon három városi világi férfiuból és *egy* helybeli praedicatorból s mindig az oskola rector professorából, kik is az e. kerület által kidolgozandó és kiadandó *Utasítás* (instructio) mellett az oskolára szoroson felügyézzanak, s mindezekről rendes jegyzőkönyvet vigyenek, s a jegyzőkönyvek bemutatása mellett az e. kerületnek időről időre körülállásos jelentést tegyenek.

A Dunamelléki és tiszántúli e. kerületek *tanügyi bizottságának* Pesten 1825. jun. 3. tartott ülésének jegyzőkönyve, hét iv, elnöke volt Péchy Imre főgondnok, szól a nézeti iskolák tantárgyairól, tankönyveiről, az alsóbb tanosztályok — melyekben 300 gyermek is van — többfelé szakításáról; — a német nyelv a grammatikai 3. osztályban taníttassék, a felsőbb osztályokba (akadémia) felvételi vizsga útján vehető fel a tanuló (promotio), — a nézeti iskolák számára készítendő tankönyvekről: magyar abécé, olvasó könyv, vallástanító könyv, magyar nyelvtan, stb. . . . Ugyszinte megállapították a grammatikai oskolák osztályai számára külön-külön a tankönyveket és a felső tudományok hallgatóinak tantárgyait évek szerint. A 4. éves deákokról külön szabatik meg a világi pályásra és külön az egyházi pályára készülő deákok tantárgy sorozata; világi pályára (jog stb.) menők tartoznak egyháztörténetet hallgatni, sőt dogmaticát is. de csak 2 órán, német és francia nyelvet. Viszont a „belső emberek“-ké (papi, tanári, tanítói) lenni akarók hallgassák a „magyar törvenyt“. A tiszántúli e. kerület helyben hagyta a tantervet.

A városi házi pénztárból, a Forgács-féle kir. biztosság megállapítása szerint fizet *évjáradékul* 1527 frt. 30 krt. conv. pénzben a Kollégiumnak, és pedig 1333 c. frt. 20 krt. a professorok fizetése pótlására, a hátralevő 194 frt 10 krt a köztanítók fize-

tésére, ez utóbbi is az egyházi gyűlés 1827-iki végzése szerint a Kollégium pénztárába tétessék át (hogy a köztanítók onnan vehessék fel.) A többi az egyházat illette.

A H. T. Tanács 1830. márc. 2. a főiskoláról félévenként felküldetni szokott Jelentésre (főnévkönyv) észrevételeket tesz és újabb rendelést, u. m. ennek utánna a tanítás rendi és ideje, melyet mindenik professor a reá bizott tudományok előadásában követ, mint szinte azon tudományok synopsisa vagy rövid summája is a *semestralis Relatiókkal* együtt küldödjék fel, a tanulók vallása feltüntetendő stb. végezetre, hogy a felsőbb iskolákban a magyar nyelv miért nem tanítatik? kérdésbe tétetett. Válasz adás felől véleményezés végett küldöttség bízott meg. A Kerület (1830. aug. 13.) döntése.

A magyar irodalmi tanszék (Récesei alapította) felállításával az e. Kerület (1832. ápril. 8.) 65. sz. végzésében elrendeli, hogy az új tanár, míg a tanügyi bizottság által kidolgoztatnák a tanítás rendszere, addig is kezdje meg a *magyar irodalom* tanítását heti 3 órán a 3. éves deákoknak. (Akadémiai tanfolyamon itt kezdődik a magy. irodalom tanítása!) Első mégzendülése a magyar irodalom tanításának nálunk. Egy puritán lelkész az alapvető!

Az e. Kerület 1883. évi (nov. 17.) 194. számú végzése a *magyar tannyelvről*: több évi tapasztalásból tudv levén, hogy a tanulók a nemzeti nyelven tanított tudományokban szembetűnően nagyobb előmenetelt mutatnak, nemzeti nyelvünk munkába vett emelése tekintetéből is: a mit már ezelőtt több évvel (1797, de aztán részben visszaesés történt) *nemely* tudományokra nézve határozott, most általán fogva *szükségesnek* látja (a kerület) *törvényül* tenni és teljesítés végett kiadni, hogy „Kollégiumunkban — a hazai törvényeket kivéve, melyeknek nemzeti nyelvünkön tanítását még mostan többféle akadályok hátráltatják, minden egyéb tudományok magyarul taníttassanak s azokból a közönséges vizsgálatok is hasonló módon tartassanak. Imé a négy évtized előtt elhangzott lelkes határozat telyesebb érvénybe csak most jutott, az ügyvédi vizsgák latin nyelve miatt a jogi tudományokra nézve még fenmaradt a latin studium!

Érdekes kimutatás a deákok és kisebb tanulók Kollégiumban *élés módjáról*, névszerint is feltüntetve. I. paedagogusok, délbén 3 féle ételt, este két félét esznek, van 2 quadra, van rajta 20 nagy tanuló, köztük a senior Szőnyi Pál, a juratusok, köztanítók ezek közt p. o. Lugosi József és Gönyei Károly és még öt deák. II. Kettős quadrán vannak, mind délbén, mind este egyféle ételt esznek: 10 quadra, 80 deák az 1—6 éves deákok és így tovább. A diákság benn élelmezésére szolgáló adattár! volt összesen 33 quadra; 292 deákkal és 116 szolgáló tanulóval, kik közül főtt ételt csak 32 nem kapott, csakis kenyert, tehát akkor 376 tanuló nyert élelmezést a főiskolában és még 32 (expectáns) csak kenyert. (Hivatalos kimutatás 1834. nov. 18.) Ma a bennétezők száma 336.

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs
hittanár.

TANÜGY.

A szünidei fürdő convictusokról.

Utóbbi időben nagy mérveket öltött az a törekvés, hogy a szegénysorsu tanulók sokoldalú segélyben részesüljenek. Tanui voltunk, hogy a középiskolákban egymásután alakultak a segítőegyesületek, tankönyv s ruha segély nyújtása sok helyen szokásban van.

Eme törekvések okát én nem abban látom, hogy a könyörület és jótékonyág szelleme a mai nemzedéket nagyobb mértékben hatná át, mint az előzőt, hanem abban, hogy a megélhetési viszonyok súlyosbodásával a jótéteményre szoruló tanulók száma gyarapodott. Beteg és üdülésre szoruló tanulók is voltak mindig, de hogy a beteg tanulók szünidei gyógyításáról gondoskodjanak, annak oka főképpen az ilyen tanulók nagy számának tulajdonítandó. A tanulók egészségi viszonyai ugyanis ellátásuk, s lakásuk minőségével szoros viszonyban vannak. Az pedig, hogy a társadalom leendő vezetői testileg, lelkileg egészséges egyének legyenek, fontos közérdek követelménye. Az is kétségtelen, hogy a tanulói pálya nem egyes kiváltságos, jobb anyagi viszonyok közt élő emberek privilégiuma, sőt a közérdek követeli, hogy a társadalom leendő vezetői mindenik társadalmi osztály legértékesebb tagjai közül kerüljenek ki.

De mit bizonyít a statisztika? A középiskolákban 1903-ban tanuló 61,500 növendék közül 15,335 volt kisiparos iparos alkalmazott, kereskedő és vállalkozó alkalmazott és személyes szolgálatból élő szülék gyermeke, vagyis a tanulók negyedrésze olyan társadalmi osztályból került ki, mely a megélhetés gondjai mellett gyermekei tanítására keveset áldozhat. Mondhatná valaki, hogy ezek egy része az illető intézetek székhelyén lakván, fenti számból egy tekintélyes rész megfelelő ellátásban részesül. Amde ha meggondoljuk, hogy fenti számban nincs benne a 9889 más értelmiségi osztály általános elnevezése alatt foglalt szülék csoportja, mely jó részben szintén a szegénységgel küzdő kishivatalnokokat szegény papokat s tanítókat is magában foglalja, akkor nem tulozunk, ha a tanulók negyedrészenél a kedvező egészségi viszonyok megteremtésére szükséges megfelelő ellátás hiányát konstatáljuk. A ki a tanulók egészségi viszonyait megfigyeli, tényleg rá is tud mutatni egyesekre, kiket a nyomor tett tönkre. Milyen munkát teljesíthet az ilyen ember a társadalom számára?

Az iskolai kiadások hihetetlen mértékben megszorodtak. Van ugyan némi tandíjmentesség, de bizonyos mellékdíjak, s a tankönyvek fokozatos drágulása folytán a kiadások úgy megszorodtak, hogy az ugynevezett teljesen ingyenes tanulás már csak annyiban lehetséges, hogy az okvetlenül fizetendő díjak fedezésére az iskolák egyeseknek némi pénzsegélyt nyújthatnak. Ami az ösztöndíjakat illeti, azok nem szaporodnak oly mértékben, hogy a drágaság növekedésével lépést tarissanak. Még ezelőtt néhány évtizeddel a debreceni kollégium sokoldalú jótéteményeinek igénybevételével sok szegény tanuló elvezte pályáját szülei anyagi segítsége nélkül. Ma már az ilyen eset a szerencsés véletlen következménye.

Köztudomásu, hogy nálunk a középiskolai ta-

nulók száma aránylag nagy. Annak a helytelen fel-fogásnak a következménye ez, hogy hivatalnok vagy valamely jobb módú szüle még tehetség nélküli fiát is mindenáron taníttatni akarja. De még a szegényebb szülők közül is sokan akarják csekély tehetségű gyermekeiket neveltetni. Az ilyenek már csak előmenetelük csekélysege miatt sem részesülvén jótéteményben, nyomorognak egy jobb jövő reményében. A hiányos táplálkozás a testi szervezet fejlődését gátolja, a rossz lakás körös betegségeknek okozója lesz, ezekhez járul a létért folytatott küzdelem, az önfentartás nehéz feladata oly külön foglalkozásokra kényszerít egyes tanulókat, a melyeknek az iskolai teendők mellett testi és lelki erejének ideje korán való felemésztesével felelhet meg. A mikor az ilyen ifju pályájának végére ér, s hozzá kezd a számára kijelölt állás betöltéséhez, testben lélekben megtörve, az elibe kitűzött feladat megoldására képtelen.

Ilyen okok indítottak az országos középiskolai tanáregyesületet arra, hogy a beteg tanulók szünidei furdózeséről gondoskodjék. Nagyon tanulságos a felhívas eredménye. Ugyanis 199 középiskola közül csak 12, azaz 6% felelt a felhívásra, s összesen 26 tanuló jelentkezett az üdülésre. A tanulók közt esz-közölt gyűjtés pedig 534 k 35 fillért eredményezett, de azt is csak 5 intézet növendékei adták össze. Ezen adatok sokat bizonyítanak. Először is azt, hogy a magyar középiskolákban pár száznál többre rug azok száma, a kik a szünidei üdülésre rá vannak szorulva gyarló egészségi állapotuk miatt. Bizonyítja továbbá, hogy a mely intézetek vezetősége az ügyet magáévé tette, ott a tanulók érdeklődése is megnyilatkozott. (Debrecenben is történt intézkedés ez irányban, mint e lapból tudjuk). De viszont sajnosan kell konstatálni, hogy középiskoláink nagy részének vezetősége a felhívással nem törődött.

Szerintem azonban a felvetett eszme nem fog hatás nélkül maradni. Rá irányítja az iskolák vezetőinek figyelmét arra a körülményre, hogy a tanulók egészségügyi viszonyainak javítására sokat kell tenni. Az orvosi óvintézkedések tökéletesítése mellett első sorban a tanulók egészséges lakási és táplálkozási viszonyainak megteremtése legyen a feladat. E tekintetben még a sokoldalú segílyt nyújtó debreceni kollégium sem tud az igényeknek eleget tenni. Sőt azt is mondhatjuk, hogy annyi jótéteményt, a mennyire szukség volna, az általános drágaság miatt, legalább a közel jövőben, nem is nyújthat.

Paedagogus.

A fővárosi iskolák statisztikája.

E héten jelent meg, mint a főváros közigazgatási évkönyvének önálló függeléke: a fővárosi iskolák statisztikája. Az iskolák belső életét szakszerűen tárgyaló kötet különösen az utolsó tíz év adatait közli, de felsorolja a főváros egyesítése óta eltelt 30 év adatait is. A jelentés főbb pontjait a következőkben foglaljuk össze: A főváros a jelentés évében 195 iskolát tartott 1966 tanítóval és tanárral akik 88.336 tanulót oktattak. Az utolsó két évben 50 százalékkal szaporodott meg a tanulók száma. Az összes tanulóknak mintegy háromnegyed része nem fizet semmiéle iskolapénzt. A modern eszközökkel való oktatás költséges voltát mutatja, hogy Budapesten ma kétszerre drágább egy-egy népiskolai tanuló oktatása, mint amennyiben a hetvenes évek-

ben került. Külföldi nagy városokkal összehasonlítva Budapest még mindig az utolsók között van abban a sorban, amelyben a nagyvárosok az egy-egy lakosra eső iskoláztatási költség szerint sorakoznak. Iskolaépületekbe mintegy 30.000.000 koronát fektetett be eddig a főváros; mindamellett azonban az iskolák ideiglenes elhelyezése céljából sokkal több házbért fizet, mint a külföldi nagy városok. Az elemi népiskolák jelentése szerint Budapesten 100—100 lakosra esik hét elemi iskolás tanuló. Az osztályok zsufoltsága Budapeste az elemi népiskolákban jogos panasz tárgya volt, ma már csak 49 tanuló esik egy osztályra. A tanulás tökéletesedésére vet élénk világot, hogy míg 30 év előtt egy év alatt az ábécét csak a tanulók 63%-a tudta megtanulni, addig ma 88%-a megtanulja. A polgári iskolák népessége a fővárosban minden más iskola népességénél magyarrabbnak látszik, mert 98%-nak magyar anyanyelve s az idegen anyanyelvű tanulóknak hirdetett pályázatokra már pályázó is alig akad. Ilyen arány számot még Bécs és Berlin sem tud produkálni a maga német anyanyelvű tanulóiról. Tékintve a társadalmi osztályokat, ahonnet a tanulók erednek, azt látjuk, hogy a polgári fiúiskolában az önálló és alkalmazott iparosok és kereskedők gyermekei dominálnak, míg a leányiskolában inkább csak az önálló iparosok és kereskedők, valamint a tisztviselők gyermekei. A pályaválasztás mindkét iskolában határozottan közgazdasági irányú. Az elemi iskolában a főváros egyesítésekor még csak a tanulók 61%-a volt magyar és 37% a német, a jelentés évében pedig 92%-a volt magyar. A német anyanyelvűeknek rohamos fogyását ezek a számok mutatják. Német anyanyelvű volt 1880-ban a tanulóknak 24%-a 1890-ben 12% a és 1900-ban 7%-a. A mesterinasok anyanyelvi arányszámai szintén nevezetes javulásra mutatnak a magyarság javára. Az utolsó tíz év alatt a magyar anyanyelvűek arányszáma 87-ről 90%-ra szállott, de a tótoké 16%-ról 2%-ra emelkedett.

IRODALOM.

Debrecen a török uralom végén. A város háztartása 1662—1692. Irta: *Zoltai Lajos*. Külön lenyomat a Magyar gazdaság történelmi Szemléből. Budapest Pátria irodalmi és nyomdai részvény társaság nyomása 1905. Debrecen város belső területének a XVIII. századvégi állapotját és a városhoz tartozó pusztákat, birtokokat ábrázoló 1650. és 1680-beli két színes térképpel; betűsoros név- és tárgymutatóval. 212 nagy 8° lap. Ara 4 korona. Megrendelhető a szerzőnél, Debrecenben a városházán, (közlevéltár.)

E nagyobbára még eddig ismeretlen és ki nem aknázott források alapján készült gazdaság történelmi és gazdaság társadalmi munka tárgyát abból a zivatáros, rendkívül viszontagságos, temérdek csapással és szenvedéssel járó időből meríti, amikor Debrecen „ez a mezőben épült erős kerítés nélküli való, csak engedelmességhez ragaszkodó város“ három négy urnak is kénytelen volt térdei fejet hajtani, ajándékokkal kedveskedni, adót fizetni, csak hogy a város népe megmaradhasson. A szerző olyan oldaláról igyekszik Debrecen város, a debreceni republica belső életét megvilágítani a hanyatló török uralom

idejéből, amelyre eddig a debreceni írók kevés súlyt fektettek s maga Szücs István is fogyatékosan ismertetett. Zoltai e terjedelmes tanulmányában a város 1662—1692. évi háztartásával foglalkozik: vagyis amint záró szavaival mondja: célja volt Debrecen gazdasági életének kutatása az akkori közjogi kapcsolat, a politikai viszonyok és különféle csapások következtében reá szakadt terkek megmérése és egybevetése saját erőforrásaival kereső és jövedelmező tényezőivel.

E nem könnyű feladatot a város régi jegyző-könyveinek, az 1680-tól 1685-ig vezetett rendkívül becses naplónak, a városi számvevőség régi rendezetlen levéltárában lappangott egykoru adólajstromok és számvizsgáló könyvek, a magán levéltárban nagy számmal őrizett eredeti török oklevelek, a Török-magyarok okmánytár, az Erdélyi országgyűlési emlékek és sok más egykoru forrás szorgalmatos felhasználásával törekedett megoldani. Zoltai tehát e célból kétfő részre osztotta munkáját. Az elsőben a török államrendszer sajátos adórendszerének ismertetése után érdekesen sorolja fel mind ama sokféle, soknemű megterheléseket, a melyek Debrecen város polgárait Várad elestét követő második behódoltatás után török, erdélyi, kuruc és labanc részről vagyis Thököly, a bulydosók vezérlő fejedelme s I. Lipót magyar király részéről neheztedek. Ugyanezen rész körülményesen ismerteti a város akkori közigazgatási szervezetét s azon szükségleteket, költségeket amelyek a szorosabb értelemben vett háztartáshoz tartoztak s a város önkormányzatából származtak. Ide tartoztak tehát az egyházi, iskolai és a szegényügyi kiadások, valamint a városi javadalmak kezelési költségei.

A második fő rész A. a város erőforrásait sorolja fel s ezek között szól a magán jogi természetű birtokokról, a közös ingatlanokról, adóterhekről és adózó képességről, mezőgazdaságról, állattenyésztésről, iparifoglalkozásokról, kereskedelemről, a város népességéről, amelyet a szerző 1663-ban 12—13 ezer 1683-ban 15 ezer főre becsüli továbbá munkabérekéről és piaci árakról. Ugyanezen második fő rész B.) a városi közpénztár jövedelmeit tárgyalja. Ezek közé tartoznak: az adóbeli jövedelmek, melyeknek ismertetésénél kiterjeszkedik az adóigazgatásra, adókulesra, adóosztályba sorozásra, az 1690. évi adófelvetésre, poreiók szedésére, a rendkívüli adókra, bujdosók és külső emberek, úgy a görögök adajára, utcaszerre, adómentességekre s táblázatos kimutatásból megismerjük Debrecennek 1663—1683. közt élt legtöbb adót fizető polgárait. Ide tartoztak továbbá: a bor, ser, égett bormérés, a vásár-, helypénz-, vám-, házak és boltok-, puszták, erdők jövedelmei; az egyháziak kezébe folyt jövedelmek, valamint különféle vegyes és rendkívüli jövedelmek. Amennyiben akkor a főbíró volt a város főpénztárosa is, — külön ismerteti Zoltai a főbírák számadásait s nagy gonddal rekonstruálta Debrecen közpénztárának 1676—1682. évekről való záró számadásait.

Megjegyezzük még, hogy Zoltai mielőtt e munkája megjelent volna mintegy adattárul közzétette a Magyar Gazdaság-történelmi Szemlében az 1676—1684 évekről fenmaradt számvizsgáló jegyző könyveket is.

* * *

A sűrű nyomtatásu nagy munkának, melylyel Zoltai már évekkal ezelőtt megkezdett s Debrecen

történetére vonatkozó dolgozatait folytatja, minden lapja érdekesnél érdekesebb adatokkal magyarázza az alföldi nagy reszpublika anyagi megszervezését és annak nyomán új fényt vet a város politikai és társadalmi viszonyaira is. A politikai viszonyokról különösebben a munka első részében esik szó, ez a rész illeszkedik be a szokott és ismert történeti keretbe és első pillanatra ez látszik érdekesebbnek. Különösen azok a fejezetek, a melyek az egyházi és iskolai ügyekről, s a városnak a különböző hatalmasságokhoz való viszonyáról szólnak.

A mi nézetünk szerint azonban sokkal értékesebb a második rész, mely Debrecen anyagi erőforrásait, adórendszerét s a módot tárja fel, mely szerint ez a sikon épült város nagy kötelezettségeinek megfelelt s állandó nagy terheit s rendkívüli nagy sarcoltatásait kibirta.

Erre nézve alapul szolgált a város közvagyon, melyből őshatár vagy adományos birtok 1600. év körül mintegy 70,000 hold, s mely a zálogos jószágokkal együtt 100,000 holdra tehető. Legtöbb jövedelem mégis a kivetett és a fogyasztási adókból, helypénzekből, boltbérékből folyt be s a 15,000 lakos után ez elég tetemes volt.

Rendkívül érdekes a mit Zoltai a régi városrészekről az u. n. utca szerről elmond, a melynek alapján megállapíthatjuk, hogy a város igazgatása nem volt oly központosított akkor, mint ma és az egyes város részeknek volt valami autonómiájuk is.

Sok érdekes táblázat és három értékes térkép emeli a munka becsét, mely a város régi történetére és mivelődési viszonyaira valóságos kincsbánya és kútforrás értékkel bír.

A ki tudja, hogy a régiékek számadása milyen pongyola s a régi pénznemek mértékek átszámítása mennyi bajjal jár, az méltányolni fogja a Zoltai érdemét, ki e munkájával mindnyájunk, de különösen Debrecen város halájára tette magát érdemessé.

Itt is volna az ideje, hogy e rendkívüli munkáért ne hagyja tovább alantós állásban nyomorgni a nemes város és neki megfelelő helyet adjon. Itt volna az ideje Debrecen város történeti emlékeit rendszeresen kiadni. E munkára keresve se lehetne alkalmasabb embert találni Zoltainál. De lehet még más módja is az érdem méltánylásának. Fő, hogy a város elne felejtkezzen érdemes fiáról. Addig is nincs más mód, mint azzal adni az írónak kárpótlást, hogy művét megvegyük. Ismételtén felhívjuk erre azok figyelmét, a kiket illet. Városok, városiak, testületek, kultur historikusok, Debrecen barátai nem nélkülözhetik e munkát.

Szerk.

KÜLFÖLD.

Bécsi levél.

(Folytatás és vége.)

Ezen elodázással azonban Szücs nem adta fel a prot. theol. intézet felállításának tervét. Utóbbi jelentésében ismét collecta engedélyezését kéri, mely Porosz, Német és Magyarországon, Svájcban Hollandiában és Erdélyben foganatosíthatnák, sőt ő maga akart hazajönni gyűjteni. 1793. január 28-án sürgeti Szücs a gyűjtés engedélyezését. Erre a con-

sistorium u. azon év ápril 2-án felel, s a lelkészek neveinek valamint a vidékeknek bejelentését kéri, kik s hol gyűjteni fognának; egyszersmind a kérés szózat benyújtását is német nyelven. Együttal ugyanazon napon fordul a consistorium, az udvarhoz is a gyűjtési engedély megadása végett s e feliratban a prot. theol. iskola felállításának szükségességét hangsúlyozván utal arra, hogy 1786. okt. 23-án a morva gyülekezeteknek egy ilyen engedély már kiadatott, valamint felemlíti, hogy a magyar és erdélyi gyülekezet a superintendens állítása szerint egy prot. theol. főiskola felállításához hajlandók hozzájárulni. 1793. juni. 25-én az engedély Magyarországra és Erdélyre nézve meg is adatott, de annak eredményéről semmi nyom. Ezzel a cseh reformátusok idevágó tervei megszokadnak.

Ugyanesek magyar támogatással akarták az akkor igen elhagyatott morva reformátusok is egy theol. intézetet felállítani. Superintendensök Blazek Mihály, Ingrowitz lelkésze 1783 és 1784-ben már mint privat lelkész gyűjtött e célra. A mikor 1786-ban superintendens lett: egy nagyobb gyűjtést tervezett s erre 1786. okt. 23-án — mint már fentebb említett — engedélyt is kapott Magyarországra s Erdélyre kiterjedőleg. Ezen alkalommal 2400 frt. gyűjtetett, mely a mai az Oberkirchenrath általkezelt „Blazeksche Kollektionsfonds” alapját képezte. Az ő példája nyomán Mag. Riecke Viktor brünni luth. lelkész is Magyarország felé fordította figyelmét, s 1787. febr. 13-án kérvényt ad be a kerületi főnökséghez a reformátusokéhoz hasonló Magyar s Erdély országokban fogantatandó collecta engedélyezését kéri „mivel ott igen sok hittestvér él, kikben sem az akarat, sem a tehetség nem hiányzik ahhoz hogy szegény, II. József kormánya alatt lelki szabadsághoz jutott morvaországi testvéreiknek segílyt nyújtsanak, mihelyt ezt az uralkodó megengedi.” 1787. ápril 13-án meg is nyerte az engedélyt. 1887. aug. 13-án Riecke a Szepességen gyűjtött Löcsén a Schurrer-ház vendége volt, mely pénzbeli adományon kívül ezüst és régi bányáinak egyikében két bányarészt (kuksza) adományozott. Ekkor 6000 frt. gyűlt egybe. Ezen összeg megítélésére nézve legyen megjegyezve, hogy az osztrák adatok szerint az összes ausztriai protestánsok között legfeljebb 2000 frtot. tudtak volna egyszer s mindenkorra egybegyűjteni (139. l.) Riecke 1787 aug. 18—1788. május végéig időzött Magyarországon s gyűjtéséből a mai „Památka fond” alapított. Riecke 1791. után még egyszer akart Magyarországon gyűjteni, de a kitört háború tervében megakadályozta.

Mivel így a theol. iskola felállításához szükséges összeget mégsem tudták előteremteni: Blazek 1804-ben több tanulót (köztük bizonyos Dworákot) Debrecenbe küldött — mint a consistoriumhoz beadott jelentéséből kiviláglik — s még Pozsonyba is akar többeket küldeni, hogy ott a német nyelvet elsajátítsák, mert e magyar gimnásiumokban a német nyelvből alig valamit vagy semmit sem tanulnak. Később 1807-ben még egyszer Magyarországra akart jönni gyűjtés végett s e tárgyban gróf. Telkivel „a magyar gyülekezetek főkurátorával” (?) érintkezésbe is lépett. E terv nem sikerült.

Később, mikor a tescheni, iskolának prot. theol. intézetébe való emeléséről, volt szó ez ellen Blazek állást foglalt, nem tartván a helyet alkalmasnak; meg akart tehát a Magyarországon való neveltetés

mellett maradni. Érdekes azonban hogy 1807. febr. 7-én a consistoriumhoz intézett beadványában eme magyar intézetekben cseh és szláv nyelvtanárok beállítását kéri, hogy ezen nyelvek már ott megtanulhatók legyenek, a mi különösen a szláv helyesírás szempontjából nagy előnnyel járna. Ez a terve mutatja azonban, hogy neki a magyar iskolák és egyházak önkormányzati jogáról s ezen jog tartalmáról sejtelve sem volt. Azt hiszi, hogy itt is mint náluk; feltétlen joggal és hatalommal rendelkezik a protestáns ügyekben a kormány.

A tescheni iskola fejlesztése körüli vitában jönnek még egyszer elő e csehországi magyar református papok is. Superintendensök Fazekas György (1798—1810.) nyilatkozik a senior megállapodása szerint tescheni iskola ellen, mert távol van. Eppen e távolság az oka annak is hogy a magyarországi cseh tanulók száma *kilencere* hanyatlott le. Ugy látszik előbb lényegesen nagyobb volt e szám.

Meg a galíciai ev. ref. és ág. ev. egyházak is Magyarország felé fordultak lelkészi állások betöltése végett. Consistorium is ezt ajánlja nekik, de tényleg egy magyar sem ment oda lelki pásztornak, (127—29. l.) mert olyan ki németül is, szlávul is tudna nem akad.

Ennyi adatot tartalmaz e értékezés a magyar prot. egyházaknak az osztrákokkal való érintkezésére nézve. A továbbiakban a bécsi prot. theol. fakultás körüli mozgalmakat nagy részletességgel ismerteti: ez bennünket hát nem érdekel. Szerző elismeri a Magyarországból jött ref. papok érdemeit, kezdeményezését a theol. intézet felállítására körül, s eltekintve e 109 l. közepén egy számos megjegyzéstől — amelyet ezek a szegény önfeláldozó ref. lelkészek bizonyára még hibáik dacára sem érdemeltek meg — elég tárgyilagos, bár mint fentebb mondám tulságosan hideg, részvehetőleg melegebben beszél Blazekről meg Rieckeről, mint a magyar származású lelkészekről.

3. Az évkönyv harmadik bennünket magyarokat is érdeklő cikke Dr. Polek csernowichi egyetemi könyvtáros tollalól „A protestantismus kiterjedése Bukovinában.” (364—374. l.) mely tulajdonképen csak kivonata és részben kiegészítése szerző ily című 1890-ben megjelent nagyobb művének. Magyarországi településekről a köv. adatokat tartalmazza.

1767-ben 100 erdélyi menekült telepedett át Moldvától teljes amnestia biztosítása mellett Bukovinában hol Istensegits és Fogadjisten községeket alapították. 1785—86-ban a még Moldvában maradtak is áttelepítették József császár rendeletére és Hadikfalva, Andrásfalva, Józseffalva községek alapították. Mind-e magyarok katolikusok voltak.

1785. Okt. 4-én a menekültek visszatelepítésére kiküldött Bedeus kapitány jelenti Csernowitzbe, hogy egy egész székely falut — 30 jó székely családot, kik mind kálvinisták — fog a következő tavaszban áthozni, mikor a tani készleteiket elfogyasztják 1786. máj. 3-án 32, később még 8 ily család érkezett s a moldvai Slatina klastromhoz tartozó Rarance faluban telepedtek meg. Itt — jelenti Beck az intéző — egy külön községet alkothatnak a nélkül, hogy vallásuk által feltűnést vagy ellenszenvet keltenének. 1788-ban azonban a háború miatt kénytelenek voltak mind Andrásfalvára telepedni át. Egy 1786. kimutatás szerint lélek számok 121 (63 fi 58 nő) 1787-ben 128 (67 fi 61 nő) volt.

1786-ban Sakabenyben nagyobb számu prot. bányász telepített át Erdélyből és Szepesből, természetesen németek. 1797-ben Kirlibala Marienseet szepességi bányászok alapították meg. Végül 1808-ban Eisenau a Moldva mellett 38 prot. német szepességi bányász által alapított meg. Említi még a csángóknak 1883-ban történt visszatelepítését is, hol 336 család, 912 lélek, nagyobb rész kálvinisták Andrásfalváról tértek vissza Magyarországra. Végül felsorolván a bukovinai prot. egyházközségeket említi az andrásfalvi ref. egyházközségeket is. Bővebben ír e tárgyról szerző ily c. művében. Die magyarische Ansiedelungen in der Bukovine. Csernowitz. 1899.

Bécs, 1905. márc. 20.

ifj. Görömbei Péter.

GYÁSZ-ROVAT.

SZEREMLEY GYULA

(1881. márc. 5.—1905. márc. 19.)

Egy kedves szelid lélekkel kevesebb a földön, — egy angyallal több az égben. Egy ifju Thimótheus az Isten igéjének nemsokára felkent ifju hirdetője Szeremley Gyula, tiszaföldvári ev. ref. segédlelkész meghalt!

— Élt . . . s meghalt!

Mennyi fájdalom, mennyi lesújtó e pár szóban! Annál nagyobb a fájdalom, annál több a lesújtó, ha meggondoljuk, hogy élt — s meghalt akkor, mikor a tanulás nehézségeit leküzdve céljához ért, Istennek szolgálója lett. Meghalt, mielőtt tanulói pályája alatt szerzett tudományt künn az életben gyakorlati uton bővítve s gyarapítva, szeretett egyházának javára szentelhetné s fordíthatta volna. Meghalt, mielőtt a család tanárai, barátai, lelkésztársai s általában ismerősei által beléhelyezett oly sok szép reményt megvalósíthatta volna.

Halála hasonlít ahhoz, midőn nyári zivatar alkalmával hirtelen villámesapás az erős, virágjában levő tölgyfát derékban kettétöri. Ő is; — mikor már szerzett nagy számu tapasztalatait künn az életben érvényesíthette volna, a váratlan halál kettészakította az Isten szolgálatában eltöltendő munkás életet.

Váratlan jött a csapás! . . .

Életrajzi adatai röviden a következők: Született Tiszadobon 1881-ben tősgyökeres kálvinista családból, mely annyi lelkészt és tanárt adott egyházunk javára. Iskoláit a gimnáziumi hatodik osztályig Hajduböszörményben végezte; már itt kitünt szívós akarattal és tudomány szomjával. A gimnáziumi felsőbb osztályokat Kisujszálláson az ev. ref. főgimnáziumban végezte; ugyanott állotta ki jó sikerrel az érettségi vizsgálatot. Majd hajlamának s szíve vonzalmának engedve, a lelkési pályára lépett s Debrecenben az akadémia hittudományi karára hallgatónak 1899-ben beiratkozott, itt végezte el a theológiát 1902/3. iskolai évben. Ez idő alatt úgy tanárainak, mint tanuló társainak bizalmát és szeretetét megsze-

rezte. Tanárai becsülték benne a kiváló szegény ifjút, barátai szerették kedves jó modoráért. Hittanhallgató éve alatt több ifjusági együletben tisztelték meg társai tisztségekkel. Mikor hittanhallgatói pályáját befejezte, tanárai esküdtfelügyelői állással tisztelték meg s mint ilyen az ev. ref. főgimnáziumi igazgatóságnál contrascriba egy évet töltött. Ez alatt az egy év alatt Debrecen református hívei is megismerték a szószékről, mivel mint esküdtfelügyelő, a püspöki paróchián vállalt káplánságot. A jó Alma matertől, mely őt is oly melegen táplálta kebelén, s melynek egyetemi fényes jövődjével vágyódással csüggött a mult év őszén végleg megvált, amikor is a második lelkész képesítő vizsgán dicséretes eredménnyel a lelkési oklevelet megszerezte.

S kiment az életbe, hogy annak göröngyös utain az egyházért, a hazáért haladjon előre és harcoljon mindaddig, amíg, csak ereje engedi. Amde a zord, a rideg halál közbelépett, a szép terveket megsemmisítette előbb, mintsem vártuk volna . . .

Nagyon rövid ideig tartó súlyos szenvedéseitől megváltotta a halál, március hó 19-én. Az egyház ifju bajnokának, az ároni szép család legifjabb tagjának, a jó barátának, a kedves zenésznek hangja elhallgatott, élete itt e földön elvégeztetett. Elhallgatott a dal, széttépve áll a lant, Egyetlen hurja sincs épen, sértetlenül . . .

* * *

Haláláról a gyászoló család a következő gyászjelentést adta ki:

Fájdalomtól megtört szívvel tudatjuk, hogy felejthetetlen kedves testvérünk, sógorunk és nagybátyánk, kinek nemes szíve, ártatlan jó lelke örömünk és dicsékedésünk volt mindég, s akihez oly sok szép reményt fűztünk, Szeremley Gyula tiszaföldvári ev. ref. segédlelkész, f. hó 19-én este. életének 24-ik évében 10 napi súlyos szenvedés Szolnokon a vármegyei kórházban elhunyt.

A megboldogultnak hült tetemei az ev. ref. egyház szertartása szerint március 21-én d. u. 4 órakor fognak a vármegyei kórháztól a szolnoki ev. ref. temetőben örök nyugalomra tétetni. Szolnok, 1905. március 20.

Szeremley Piroska férjével Jakucs Sándorral és gyermekeik: Sándor, Piroska, László, Ibolya és Etelka, Szeremley Barna, Szeremley Rózsa és gyermekei: Karap Jolánka, Antika és Izabella Dr. Szeremley Béla feleségével Dóczy Honával.

Az örömet és boldogságot, ami a földi életben várt még reá, adja meg neki a siron tul a jóságos ég! Legyen csendes nyugalma!

* * *

Temetése március hó 21-én volt Szolnokon, hol mindössze tíz napig vívódott szervezete a halálos kórral. Temetésén megjelent a debreceni ev. ref. főgimnázium tanári karának küldöttsége is. Koszorút helyezett ravatalára bánata jeléül a debreceni ev. ref. főgimnázium hatodik osztálya. A ravatalnál Csekey István szolnoki ev. ref. lelkész mondott megható imát. A temetőben a sírnál Toth Bertalan tiszaföldvári lelkész vett bucsut kedves munkatársától és Halász András a debreceni hittanhallgató ifjuság nevében bucsuztatta a kedves, az életben annyira szeretett halottat.

A részvét, mely a temetésen megnyilatkozott, mutatta, hogy az életben habár ifju volt még, milyen helyt foglal el már is!

A kedves esevegő ajk örökre bezárva . . . a mosolygó szem örökre behunyva . . . az előttünk oly kedves lény tőlünk örökre elválva . . . !

Legyen álmod nyugalmas s oly szép, amilyenek te festetted jövődet!

Isten veled! Isten veled!

Barát.

KÜLÖNFÉLÉK.

A püspöktől.

812—1905. sz.

Az ev. ref. gimnáziumok tekintetes Igazgató-ságainak.

Pirchala Imre pozsonyi tanker. főigazgató „A magyarországi középiskolák Rendje” cím alatt két kötetben összefoglalta mindazokat a törvényeket, rendeleteket, szabályzatokat és utasításokat a melyeket a középiskolai adminisztráció szempontjából a gimn. igazgatóknak és tanároknak tudni kell. Pirchala I. ezen műve megjelent az Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részv. társ. kiadásában, a két kötet ára 18 korona.

Midőn e művet az igazgatói irodák és tanári könyvtárak részére megvételre ajánlom:

Teljes tisztelettel vagyok

Debrecen, 1905. márc. 24.

Kiss Áron
püspök.

Zsinati levelek.

II.

Oly sok oldalról aposztrofáltak mult heti sora-
imért, hogy feltett szándékom ellenére ismét kény-
telen vagyok felvenni a tudósító tollat és beszámolni
a hét eseményeiről. Hiában: sub pondere et anes.

Nagy dolgok történtek. okos határozatok ho-
zattak s ha így haladunk még afféle emlékezetnek
oszlopát állít számunkra a nemes és szent ref. ek-
lézsia.

A tiszteletes és nagytiszteletű kolléga urak
azonban örökre hálások lehetnek, mert valahára si-
került megegyezésre jutni a közalap kérdésének ki-
vetési módzatai felett.

Tudva levőleg eddig sokkal több baj volt evvel
az önkéntes szeretet adománnyal, mint a többi ösz-
szes egyházi adókkal. Sokszor felpanaszoltuk, hogy
a nagytiszteletű egyházmegye sohasem kíváncsi arra,
hogy B. Gergely István uramra mennyi párbér, iskola
adó és közmunka esik, ellenben fel a konventig
fejenként akarja tudni, hogy ő kelme a domestikába

mennyivel van beírva. Majd azt mondtam, hogy arra
kíváncsi, mit fizet? Pedig hát azzal már régen tisz-
tába jöttünk hogy a közalap eddigi kezelésénél nem
a fizetés volt a fő, hanem a kivetés és a külön jegy-
zőkönyvi számokkal dokumentált leírás . . .

Mindezek a visszas állapotok ezeknek után meg-
szűnnek. A egyház minden lélek után fizetni tar-
tozik 8 fillért egy összegben, valószínűleg az esperesi
látogatás alkalmával. Az egyes adózókra való kivetést
eszközöli maga belkörüleg. Csak dicsérhetjük ez el-
határozást, mely mind a két részre üdvös leend. A
közalapra is melynek ezek után nem lehet hátraléka
és leirt követelése. Az egyházra és a lelkészre nézve,
mert nem számadolnak külön. Ez történt meg a
mult hét utolsó napján és e napnak hősei Baksa
és gf. Tisza valának.

Hétfőn az adózási javaslat eddigi függőben ma-
radott 282, 283, 284. szakaszai kerültek tárgyalás alá.
A határozatok értelmében a segélyre szorult egyhá-
zak 10% egyházi pótdót tartoznak viselni és ezen-
felül komplikált osztályokba sorozás alapján, amely
a nagy egyházakban egyszerűen kivihetetlen, emel-
kedő személy adót.

Antal Géza hiában mutatott rá a rendszer bo-
nyolultságára és mondjuk ki nyiltan a nagy egyhá-
zakban egyenes kivihetlenségére. Tisza István gf.
felszólalására, ki azzal érvelt, hogy egy minden csa-
ládőre egyforma 2 koronás kivetéssel ismét 1.300.000
korona járulna átál az államra, a zsinat a javaslat
értelmeben döntött. Ez igaz, de hát az 1848. XX.
t.-c.-ben az állam még többre kötelezte magát, összes
terheink viselésére és a róm. kath. egyháznak az
egyházi javak alapján tényleg adja is e kedvezményt.
Mi is jogot és számot tartunk tehát arra s ha az
állam terhei így nagyon megnövekednének, szerin-
tünk nem az orvosság, hogy a 10% os teher elvállalása
mellett mi afféle garádicsos személy adót is viseljünk;
hanem az, hogy az állam adó 10%-a mint kultus adó
a többi felekezetek tagjaira is kivetessék . . . Ez
lenne az egyenlő osztály, sőt még ez se lenne. De
ki mert volna közülünk efféle hurokat pengetni, mi-
dőn, hogy az elvet megmentse, még Balthazárnak is
paktumra kellett lépnie. Meghoz mindent a jövőndő.
Róma se egy nap alatt épült.

Azt azonban, hogy úgy épült volna mint a mi
lelkész választási törvényünk és a Penelope vászna
sehol se olvastam. Soha se voltunk vele megelégedve
igaz, de a régi rendszernek is oly sok fogyatkozásai
voltak, hogy kénytelen kellett már bele is törődtünk.
Különösen a mult zsinat óta. Legfeljebb az a kíván-
ság hangzott általános, hogy a jelöltek próba
szónoklatra is meghívhatók legyenek. Most pedig
midőn már szinte megis szoktuk, mint a cigány
lova a koplalást, mindenestől kidobjuk. Hiában ne-
héz az elvek ellen építeni és az ösztön ellen rugó-
dozni!

De ez az eset olyan csattanós egy eset volt
hogy itt bátran megpihenhetek. Annyival is inkább,
mert ezeknek utánna a méltóságos és szent zsinat
egy új rész tárgyalására ment átál, a köznevelés és
oktatás ügyi szakaszokra, amelyek felől a lelkes tan-
férfiak jelenthetnek szakszerűbben, a kik a felmerült
vitákban is leginkább részt vettek.

Budapest, márc. 29.

Szatmári.

— **A lelkeszi gondozás és a socialismus.**

Azon körülmény, hogy a csaknem tiszta katólikus vallásuak által lakott szegvári kerületben Mezőfi socialistát választották meg országgyűlési képviselőül, a kath. sajtóban is napirendre hozta a hivek lelkigondozásának kérdését. Kitűnt ugyanis hogy a hiveknek egy ellenséges irányzathoz való pártolását egyéb okokon kívül főleg lelkeszi erők elégtelensége mozdította elő. A csaknem 10,000 lakosu helyeken 1—2 lelkesz szolgál. Ezek a hivatalos funktiókat is alig képesek végezni. Igen érdekes a mit egy előkelő és hazafias kath. egyházi lapban erre nézve Alföldi mond: „A régi patriarchális világban, midőn a csendes otthonokban élő hiveket hamis próféták és gonosz sajtó nem fenyegették, külsőleg legalább ez elégnek is látszott. Ma azonban, midőn az ordító oroszán ezer alakban jár körül, keresvén, kit nyeljen el, ki vonná kétségbe, hogy ehhez a közönséges pásztorkodáshoz hozzá kell adni a „pastoratio aposticát“ is mely nem csupán a templomban, iskolákban és másutt mintegy önként jelentkező lelkek becsületes ellátásában áll, hanem a távolmaradókat is fölkeresi és iparkodik az üdvös lelekre visszavezetni; mely a hiveket különféle társulatokba (legényeket, hajadonokat, családapákat és anyákat külön-külön) szervezve, mélyíti bennök a hitéletet és edzi őket „acies bene ordinátává.“ Ez a fő dolog, ez az alap! Csak ha hiveink mély meggyőződésű szilárd hitellettel bírnak, csak akkor lehet sikert ígérni a pastoráció socialis és politicanak, mely napjainkban szinte nélkülözhetetlen — példa rá Német és Franciaország katólikusainak állapota — és szinte sok gondját, idejét veszi igénybe a lelkipásztornak. Most már képzeljünk el ennyi és ily óriási feladatokkal szemben, tiztizenötezer lélek közt két-három papot! Ezek agyon dolgozhatják magukat buzgalmukban, lehetnek megannyi bor. sz. Károlyok, mégsem tehetnek eleget és éppen különösen az alföldön hol a hivek jó nagy része a mérföldekre szét-szórt tanyákon lakik.“ (M. Á. márc. 11.) Szórol szóra aláírhatjuk, mi is e kifakadást, mely a lelkeszi gond körét is érdekesen megvilágítja. Ilyen a helyzet minálunk is azzal a különbséggel, hogy a hivatalos lelkeszi munka is sokkal terheesebb és felelőség teljesebb. Nálunk az anyagi dolgok kormányzata is a lelkesz nyakába szakadnak és templomi szolgálatához is nagyobb igények fűződnek.

— **Mozgalom a debreceni egyetem érdekében.** Kétfelől is vesszük az örvendetes hírt, hogy az egyetemi végrehajtó bizottság által javaslatba hozott tanszék felállítások is egyértelműleg elhatározott ismeretes meghívások, mindenütt felvillanyozták a lelkeket. Különösen az alföldi magyarság kö-

rében keltett visszhangot az egyetem ügyében tervezett elhatározó lépés. A főiskolai énekkarnak a karcagi Kossuth-ünnepélyen való szereplése alkalmával már többfelől felmerült az a terv, hogy az egyetemi bizottság megalakuljon és a nagy eszme megvalósítására határozott programot tüzzön ki maga elibe. Mezőtúron pedig még tovább érett a dolog. Ott dr. Kun Árpád országgyűlési képviselő jelenben még a város polgármestere állott az előkészítő bizottság élére és a többi döntő körökkel való eszmecsere után minden valószínűség szerint a jövő hét folyamán vásárnaphoz egy hétre megtörténik a nagy zászló bontás is és az egyetemi bizottság megalakul. Üdvözljük Mezőtúr közönségét és annak vezetőit azok között első helyen Gergely Antalt, a kinek lelkében ez eszme megfogamzott, ezen az uton és ebben vállalkozásban, mely dicsőséget hoz a hatalmas erős magyar városra és megvalósítja az alföldi magyarság álmait, orvosolja régi szükségét. Erős hatalmas nemzeti mivelttség, ez az Alföld követelése. Ez uton fog itt a magyarság számban vagyionban és belső értékben úgy meg növekedni, hogy a részeket mind áthasonítva, az egésznek a vezetést a maga kezébe kerítse, kifelé pedig bizalmat és tiszteletet támasszon. Erre kell nekünk a debreceni egyetem, ezért kell áldozni azoknak, a kiknek adatott. Nem is áldozatok, dusan visszatérült tőkék azok csupán, a melyek e nagy nemzeti célra esnek s melyek első sorban magoknak az alföldi városoknak válnak javukra. Jövő számunkban lehetőleg vissza térünk e nagy mozgalomra, melytől az alföldi magyarság ügyére nézve minden jót remélünk s mely immár az egész ország figyelmét magára vonta.

— **Figyeljünk!** Az ultramontán sajtó egyik képviselőjének, az „Alkotmány“-nak 70-ik számában olvassuk a következő ujdonságot: „*Protestáns egyetem.* Mialatt mi katólikusok gyűlésezünk, vitázunk, cikkezünk, röpiratozunk és minden képzelhető módon meghányjuk-vetjük a katólikus egyetem dolgát, a protestánsok nem gyűléseznek, nem cikkeznek, hanem megcsinálják a protestáns egyetemet. A debreceni főiskolán szeptemberben fölállítják a bölcsészeti harmadik fakultást hét tanszékkel. Háromra Biró Lajos dr.-t, Fiók Károly dr.-t és Dézsi Lajos dr.-t hívták meg, a többi választással töltik be. Ezzel a ténynyel a debreceni csonka egyetem jogi, bölcsészeti és protestáns theologiai fakultással szeptember elsején megnyílik. Ám a protestánsok ennél többet is tesznek. Csiky Lajos debreceni református akadémiai tanár ajánkozott arra, hogy kimegy Amerikába és gyűjés útján próbálja megszerezni a teljes egyetem felállításához szükséges anyagi erőket. Ha igaz az, hogy a katólikusokat a jó példa ki tudja zökkenteni lanyhaságukból, ez a példa csak elég buzdító erejű.“ Ez a kis ébresztő sarkaljon még erősebb munkára bennünket. Az egyetemi központi bizottság munkálata olyan lökést adott a fejlődésnek, hogy ez most már a stagnálás eddigi pontján tovább nem vesztegelhet. Azok, a kik még közöttünk

is bizonyos *kicsinyléssel szeretnek* e nagy fontosságú kérdéstről megemlékezni, *vonuljanak félre* s a haladásnak ne álljanak útjában. A mozgalom pedig öltön minél nagyobb arányokat, hogy az alapvető munkálat vissza ne essék. Csak bátran előre!

— **Megint hozzánk szólnak.** A tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöke körlevél útján szólítja fel a tanítótölteket, hogy f. évi szeptember hó végéig adjanak véleményt, mely részek, esetleg mely olvasmányok azok, melyeket az elemi isk. olvasókönyv második kiadásában megrövidíteni, vagy elhagyni lehetne? Jönnek tehát a felhívások hozzánk tanítókhoz, és mi hálás szavakban emlékezünk meg gyűléseinken arról, hogy szakvéleményünket kikérik, néznek valamiknek, *megint hozzánk szólnak*. De nézzük a dolgot figyelmesebben. Az olvasókönyvet tanító szerkesztette, az olvasókönyvet tanulni és tanítani nem kell: a mi nem tetszik, vagy nem alkalmas, nem olvastatjuk. De hát a történeti és vallástani, földrajzi kézikönyvekkel hogy vagyunk? Be kell vágatni a stylusban és terjedelemben egyaránt nehéz tankönyveket. Miért nem teszik itt fel a kérdést: mi és hogyan rövidíthető és mi hagyható el? Vagy mikor szűnik meg már a szellemi verseny békjója: a *tankönyv-monopolium*, hiszen az egyházkerület anyagi érdeke biztosítást és kielégítést nyerne az approbatio által is. Még egyet! Hozzánk szólnak a tanterv-revisio kérdésénél. Az egyesületek dolgoztak sőt az „Alsószaboles-hajduvidéki ref. tanító egyesület” egy egészen kész új tantervvel állott elő. Ennek 4—5 éve. Hol feneklett meg ez a dolog? Csak nem dolgozunk azért, hogy komoly munkásságunk eredménye papír-kosárba dobassék? Kérjük felettes hatóságainkat, ha megint hozzánk szólnak némi figyelemre méltassák is észrevételeinket. Kérjük különösen az új tanterv kiadását és a tankönyv-monopolium megszüntetését. *Dobó Sándor.*

— **Az egyetemi kereszt tengeri kigyója.** A pápista ujságok siettek referálni arról a mozgalomról, mely szerint az egyetemi ifjuság egy része küldöttségileg kérte fel a rektort, hogy a pápista keresztnek a tanteremben való kifüggesztését rendelje el. Ez a küldöttség a pápista ujságírók szemében az egyetemi ifjuságot képviselte volna. Mondanunk se kellene, hogy az ilyenfajta küldöttségi menesztelések az egyetem falain kívül székelő hierarchikus uralmi vágyak táplálóiban találják meg a kezdeményezéseket. Úgy tartjuk, hogy a nemes egyetemi ifjuság a kereszt-heccek eddigi sikertelenségei után csak a szertelenkedő pápista uradalmi törekvés biztatásainak ül fel valamennyi újabb kísérletezéseiével. Az ultramontán törtetés a biztatók részéről az egyetemes felebaráti békességnek teljességgel nem tesz jó szolgálatot. Érdekes tudnunk, hogy egyik fővárosi lap híradása szerint a mostani rektor azzal akarja ketté vágni a kellemetlenségeket, hogy a magyar cimert akarja kifüggesztetni a tantermekben. Ez ugyan felesleges költségek lennének, mert, a mint láthatatlanba is fel-

tesszük, a magyar cimert a nélkül is ott lesz az egyetemi épület homlokzatán . . . Hanem mikor az ultramontán sajtó inkább akarja a keresztet látni a tantermekben, mint a magyar nemzeti cimert: ez annak a szomorú jele, a mit eléggé elítélni nem lehet, t. i. hogy a magyarhoni pápista papság ma is szívesen csak Róma felé gravitál. Első Róma, csak azután a magyar haza . . . De hát ez nem is titok, nem is új jelenség. Hozzá irandó a többiekhez.

— **Lelkészcserélés.** A m.-ittebei ev. ref. egyház, üresedésben levő lelkesi állását egyhangulag történt meghívás útján: Baráth Imre makói s. lelkeszszel töltötte be. Gratulálunk, úgy az új lelkesnek mint a választó egyháznak, mely Baráth Imrénben teljesen képzett egyént és jó szónokot nyert, ki az igényeket nemcsak kielégíti, hanem a sokmunkájú nagymezőn, melynek munkásul most elhivatott több nagy egyházban végzett huzamosab szolgálat után, — bizonyára áldásos működést fejt ki az ezt váró gyülekezetben. Isten áldása legyen az ifjú Timotheus munkáján!

— **Énekkari ösztöndíjalapítvány.** Néhaj gáborjani Szabó Sámuel és neje veskóci Budaházy Emilia emlékére Dr. Bruckner Ernőné urnő 2000 koronát olyan értelmű alapítólevél mellett fizetett be március 24-én a kollégiumi pénztárba, hogy annak kamatjével az akadémiai tanárkar ítélete alapján és általa meghatározandó összegekben a főiskolai kántus (főiskolai énekkar) tagjai közt évenként március 5-én osztassék ki. Főiskolánk énekkara iránt hova tovább fokozottabb érdeklődés jelentkezik a földi áldásokkal rendelkező közönség részéről. Ezt az érdeklődést énekkarunk buzgó ifju tagjai meg is érdemlik. Mert míg más egyházi énekkarok tagjai állandó fizetés mellett vannak szerződötve: a mi ifjainknak folytonos sokszor kimerítő énekkari munkálkodását, mely tetemes idővesztéssel is jár a fáradozáson kívül, csak a közönség elismerése honorálja; alap hiányában megfelelő díjazásban a tagok nem részesülhetnek. De azért az ének, a dal ifju lelkesedéssel, vallásos buzgósággal hangzik fel az örök ifju tagok ajkairól. Méltó elismerés illeti azért a nemes alapító urnőt szép adományáért, mellyel énekkari jutalomdíjazásainkat jelentékenyen szaporította. Vajha mások is, minél többen követnék a nemes példaadást.

— **Hogyan épülnek a kath. templomok?** Épültek biz azok sokszor keservesen házról házra összeszedett adományokból is. Erről bizonyosságot tehetünk mi is debreceniek a kiknek naponkint van alkalmunk arra, hogy adományainkat e magasztos célra felekezeti különbség nélkül meghozhassuk. A pátrónusi kötelezettséggel terhelt városok kath. hivei azonban sokkal könnyebb helyzetben vannak. Ha a pátrónus jóindulatu irántuk, épített az nekik templomot. Ilyen jó patronus Budapest székes főváros, melynek jogügyi osztálya nem kevesebb mint 9 millió koronát kér templomokra és paplakokra. A jelentésből az látszik ki, hogy a kilenc millió korona mind a róm. kath. egyház számára használnék fel. Nincs kifogásunk ellene, ha a székes

főváros pénztára megbirja, azonban az osztó igazság azt kívánja hogy a lélekszám arányában a többi felekezet is egyformán részesüljön a buzgó főváros támogatásában. Így van ez legalább nálunk Debrecenben, a hol a város költségén már régen felépültek a szép r. kath. fiu és leány iskolák s a hol még most is alkalmatlan helyiségekben nyomorognak a ref. szülők gyermekei. Sőt, mi több még úgy sem férnének el, ha nem könnyörülne rajtunk az állam és a volt Gazdasági tanintézet helyiségeiben nem adna a központi fiu iskolának ideiglenes szállást. Ez a helyzet azonban nem tart már soká. Kész az új iskolák terve, s ha nem is hamar, iskola épületek csak lesznek. A templomokkal azonban nem igen gondol senki, pedig naponta jelentkezik e tekintetben is az égető szükség. A terjedelmes kertsek a város körül népes külvárosokká fejlődtek s itt a nép menekültek módjára csak ad hoc imaházakban nyomorog. A ref. egyház költségvetési előirányzatából kitetszőleg több mint 300,000 k. a templom építési alap s a jdvédelme 30,000 k. körül, ugyan miért nem használják fel e nagy tőkének legalább a kamatját s miért nem rakják meg a népes kertsegeket szép barátságos templomokkal? Itt volna az ideje a budapesti példát utánozni és követni, legalább a magunk költségén.

— **Új orgona átvétel.** Diósgyőr (Borsod megye) község ev. ref. temploma részére Ország Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgonagyáros cégnél megrendelt új orgona elkészülvén szakértői bírálat alá vétetett. A mű igen kellemes erőteljes szép hangú, a legújabb csőrendszer szerint készült és pontosan zajtalanul működik. A külseje igen izléses és díszesen van kiállítva.

— **Fogfájást és szájbüzt azonnal megszüntet** a „Plombus“ amerikai önploombázó szer. Bővebbet a lapunk mai számában közzétett hirdetésben.

Tartalomjegyzék: Imádság. Jánosi Zoltán. — Csalódás. Dr. Ferenczy Gyula. — Tárca: Egyháztörténelmi adalék. — Reform eszmék. Mező Sándor. — A debreceni református Kollégium adattára. Balogh Ferencz. — Tanügy: A szünidei fürdő convictusokról. Paedagogus. — A fővárosi

iskolák statisztikája. — Irodalom. — Külföld: Bécsi levél. Ifj. Görömbei Péter. — Gyászrovat: Szeremley Gyula. Barát. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: DR. FERENCZY GYULA.

Közgazdaság.

A triesti általános biztosító-társaság (Assicurazioni generali) f. é márczius hó 18-án tartott 73-ik közgyűlésén terjesztettek be az 1904. évi mérlegek. Az előttünk fekvő jelentésből látjuk, hogy az 1904. december 31-én érvényben volt **életbiztosítási tőkeösszegek** 710.811,866 korona és 28 fillért tettek ki és az év folyamán bevett díjak 32.134.119 korona és 97 fillérre rugtak. Az **életbiztosítási osztály díjtartaléka** 16.145,171 korona 85 fillérrel 190.337,407 korona 01 fillérre emelkedett. A beleértve **tűzbiztosítási ágban, a betöréses-lopás elleni és tükrőveg-biztosítást** a díjbevétel 13.630.502,710 korona biztosítási összeg után 22.391,739 korona 95 fillér volt, miből 8.722,170 korona 40 fillér viszontbiztosításra fordítottatott úgy, hogy a tiszta díjbevétel 13.669.569 korona 55 fillérre rugott, mely összegből 9.447,372 korona 69 fillér mint díjtartalék minden tehertől menten jövő évre vitetett át. A jövő években esedékessé váló díjkötelezvények összege 90.301,649 korona 69 fillér. A **szállítmányaibiztosítási ágban** a díjbevétel kitett 3.646,057 korona 20 fillér, levonása mely a viszontbizosítások után 1.547,460 korona 56 fillérre rugott. **Károkért a társaság 1904-ben 29.008,350 korona 42 fillért folyósított.** Ehhez hozzáadva az előbbi években teljesített kárfizetéseket, a társaság alapítása óta károk fejében 797.690,516 korona és 38 fillérnyi igen tekintélyes összeget fizetett ki. A **nyereség tartalékok** közül, melyek összesen **25.851,064** korona 11 fillérre rugnak, különösen kiemelendők: az alapszabály szerinti **nyereség-tartalék** mely 5.250,000 koronát tesz ki, az **értékpapírok árfolyamingadozására** alakított tartalék, mely a 3.729,624 korona 17 fillér külön **tartalékkal együtt** 18.699,889 korona 05 fillérre emelkedett, továbbá felemlítendő a 160,000 koronára rugó **kétes követelek tartaléka** és az 590,587 korona 53 fillérnyi ingatlan tartalék. Ezekon kívül fennáll még egy 1.150,587 korona 53 fillért kitevő **tartalék**, melynek az a rendeltetése, hogy az életbiztosítási osztályban a kamatláb e tlezes csökkenését kiegyenlítsse. A társaság összes tartalékjai és alapjai, melyek elsőrangú értékekben vannak elhelyezve, az idei átutalások folytán 227.329,923 korona 25 fillérről **247.497,914** korona 42 fillérre emelkedtek, melyek következőképen vannak elhelyezve:

1. Ingatlanok és jelzálog követelések	38.468,591 kor. 65 fillér.
2. Életbiztosítási követelekre adott kölcsönök	20.002,699 » 07 »
3. Letéteményezett érték papirokra adott kölcsönök	750,570 » 92 »
4. Értékpapírok	172.857,054 » 11 »
5. Tárca váltók	946,236 » 23 »
6. A részvényesek biztosított adóslevelei	7.350,000 » — »
7. Bankoknál levő rendelkezésre álló követelések, készpénz és az intézeti követelések, a hitelező követeléseinek levonásával.	7.122,762 » 44 »
	összesen 247.497,914 kor. 42 fillér.

Ezen értékekből 51,5 millió korona magyar értékekre esik.

Triesti Általános Biztosító Társaság

(ASSICURAZIONI GENERALI)

Budapest, V., Dorottya-utca 10. szám.

A „Közgazdaság“ rovatban közöljük a TRIESTI ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG a legnagyobb, leggazdagabb és legrégebb biztosító intézetünk

mérlegének főbb adatait. Teljes mérleggel a társaság mindenkinek a ki e czélből hozzá fordul, a legnagyobb készséggel szolgál.

Az intézet elfogad: élet-, tűz-, szállítmány-, üveg-, betöréses lopás és harangtörés és repedés elleni biztosításokat. Közvetít továbbá: jégbiztosításokat a „Magyar jég- és viszontbiztosító r.-t., valamint baleset elleni biztosításokat az „Első o. általános baleset ellen biztosító társaság“ számára.

A debreczeni főügynökség: KÖZGAZDASÁGI BANK R. T.

Konfirmációra való Káté

reform. növendékek számára.

— o Készítette: o —

Szoboszlai PÁP ISTVÁN.

Közrebocsátotta:

RÉVÉSZ BÁLINT.

Ára 50 fillér.

Konfirmációi emléklapok:

1 db. 4 fillér, 100 db. 3.60 kor.

Csinos körzettel kék színben 1 db. 5 fillér, 100 db. 4.50 kor.

Díszes aranyozott kivitelben 1 db 6 fill. 100 db. 5.40 kor.

Husvéti ajándékoknak:

Debreceni Énekes könyvek, Imakönyvek
óriási választékban kaphatók

HEGEDÜS és SÁNDOR

előbb László Albert és Társa

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület főbizományosa,

protestáns könyvkiadóhivatalában

DEBRECENBEN, Kossuth-utca 11. szám.

Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

ÚJ ORGONÁKAT

készíték a legújabb pneumatikus csőrend-
szer szerint, gólos-ládával. Biztos műkö-
désért még a legnedvesebb templom-
ban is kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyed-
ségű játszás-móddal birnak és mindamel-
lett az egyes sipok a leggyorsabb játszás
mellett is **precízen** azonnal megszólal-
nak. — Elvállalok továbbá

régi orgonákat

átalakítás, javítása és hangolása
a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

Hasznos és kell tudni mindenkinek,

hogy **Debrecenben, Piac-utca 51. sz.**

a Csanak fűszer üzlete mellett levő

Ruha Csarnok feloszlik

és az ott rakáron levő minden alkalomra szükséges

férfi- fiu és gyermek ruha

mig a készlet tart mesés olcsó árért lesz eladva.

Mindenki ragadja meg ezen alkalmat **mert ott kevés
pénzért nagy bevásárlást tehet.**